

MANAGING MONUMENT OF PARK ARCHITECTED – MARMONT ALLEY

UPRAVLJANJE SPOMENIKOM PARKOVNE ARHITEKTURE – MARAMONTOVA ALEJA

OZURA, Marko, GRGINCIC, Ivan & PETRAK, Martina

Abstract: *Marmont Alley of Karlovac is an object that is protected and registered with the Register of protected natural values by the Ministry of Culture as protected monument of park architecture. The aim of this paper is to give an overview of the current situation and suggest directions for future governance with the aim of sustainable development and sustainability.*

Key words: *urban forestry, sustainable development, monument of park architecture*

Sažetak: *Marmontova aleja u Karlovcu je objekt koji je zaštićen i upisan u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti Ministarstva Kulture RH kao spomenik zaštićenih parkovne arhitekture. Ovom radu je cilj prikazati postojeće stanje na terenu i predložiti smjernice budućeg upravljanja u cilju održivog razvoja i potrajnosti.*

Ključne riječi: *urbano šumarstvo, održivi razvoj, spomenik parkovne arhitekture*

Authors' data: Marko **Ozura**, dipl.ing., Veleučilište u Karlovcu, Trg J.J. Strossmayra 9, Karlovac, marko.ozura@vuka.hr; Ivan **Grgincic**, mr.sc., Hrvatske šume, d.o.o. UŠP Karlovac, Put D. Trstenjaka 1, Karlovac, ivan.grgincic@hrsume.hr; Martina **Petrak**, dipl.ing. Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Karlovačke županije, -Križanićeva 30, Karlovac martina.petrak@karlovac-nature.hr

1. Uvod

Karlovac je grad koji se kroz povijest razvijao zahvaljujući svom geografskom položaju i tadašnjem načinu prometnih komunikacija. Rijekom Kupom bile su dopremene robe i pretovarane u zaprege koje su cestama otpremene prema moru. U 19. stoljeću izgrađena je Lujzijana – cesta koja povezuje Karlovac i Rijeku, na krajeve ceste pri ulasku u grad posađene su 112 stabala platane. Tada suvremena prometnica po kojoj je naplaćivan prolazak smatrana je inženjerskim pothvatom tadašnjih graditelja pod vodstvom Filipa Vukasovića. Dolaskom u Karlovac cesta se pretvara u aleju platana u čast maršala August Louis Viesse de Marmont (1774 - 1852.) glavnog guvernera Ilirije koji je u doba Napoleona vladao našim prostorima.

Aleja po definiciji jest ulica koju definiraju (omeđuju) pravilni nasadi drvenastih vrsta, podjednake dimenzije, posađene na jednakom razmaku. Takva dinamika sadnje uz neposredne koristi gradskoj cjelini daje i arhitektonsku vrijednost samog prostora. Povijest koja se bilježi na stablima kroz godine, govori kako se građani odnose prema svom zelenilu. Utjecaj prometa i povećanja broja parkirnih mjesta, posolica, ... pridonose smanjenju imuniteta jedinkama, što se rezultira s intenzivnijim napadima štetnika. Ministarstvo kulture prepoznalo je ovaj niz stabala kao spomenik parkovne arhitekture i zaštitilo 1968. godine kroz upis u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti Ministarstva kulture UP/I 21-1968.

2. Flora i fauna aleje

Javorolisna platana (*Platanus ×acerifolia* (Ait.) Willd.) je vjerojatno križanac nastao u Engleskoj 1640. godine subspontanom hibridizacijom između američke platane (*P. orientalis*) i azijske platane (*P. occidentalis*) [1]. Javorolisna platana je drvo koje naraste do 35 m sa prsnim promjerom do 2,3 m. Platane su alohtona vrsta koja se koristi uglavnom u hortikulturne potrebe, a procvat je doživjela tipskim sadnjama oko željezničkih postaja za vrijeme Austro-ugarske [1]. Prilikom istraživanja 2005. [2] i 2006. [3] na stablima su uočene različiti nametnici:

Nekroza kore na tanjim izbojcima koji se suše od mjesta ozljede navije – uzročnik je *Apiognomonium veneta* (Sacc. Et Speg.) i **gljive truležnice** [5] *Innonotus hispidus*, *Ganoderma applanatum* i *Auricularia auricula-judae* koje su značajne jer narušavaju mehaničku stabilnost stabla razarajući drvenu tvar. Simptomi su vidljivi tek nakon razvitka plodišta. Štete su nisu samo narušavanje zdravstvenog stanja stabla i estetike, već i pojačano lomljenje grana što narušava sigurnost prometa i prolaznika.

Platanina mrežasta stjenica (*Corythuca ciliata*) je kukac koji na lišću platane sisanjem sokova iz lista uzrokuje klorotičnost lista [6]. Lišće gubi zelenu boju – žuti i otpada prije kraja vegetacije. Tako se smanjuje asimilacijska površina konačno i imunitet stabla usljed čega može doći do napada tzv. sekundarnih štetnika. U Aleji je utvrđena prisutnost ovih kukaca na većini stabala.

Platanin moljac miner (*Phyllonorycter platani staudinger*). Ova vrsta kukaca uzrokuje stvaranje diskoloriranih mina (mjesto na donjoj strani lista gdje u epidermi dolazi do sušenja zbog djelovanja minera).

3. Ekološki čimbenici

Marmontova aleja povezuje gradske četvrti sa centrom Karlovca, također je dio županijske ceste prema Sloveniji, stabla koja akumuliraju sve onečišćene čestice kroz tlo ili zrak. Također vidljivo je to i u Programu sanacije 2005. i 2006. [6,7]. god Terenskom usporedbom i dostupnom literaturom može se zaključiti:

Stabla u urbanim sredinama ograničena su na zelenu površinu koja često nije dovoljno velika i duboka. Kvaliteta tla se narušava stalnim zbijanjem i dugogodišnjom posolicom u zimskim mjesecima i natapanje animalnim urinom. Tako dolazi učestalije i intenzivnije deformacije korijena. Jednako tako različita opločenja i prokopi različitih instalacija, proširenje parkirnih mjesta koja se obavljaju kroz ili blizu korjenova sustava dodatno narušavaju imunitet i stabilnost pojedinog stabla. Stablo reagira na način da se proširuje žilište (spoj debla i korijena pri tlu), deformira deblo i krošnju. Opće je poznato da biljkama za razvitak je potrebno sunčevo svjetlo. Stabla u Aleji koja se razvijaju u sjeni viših i starijih stabala doživljavaju određenu deformaciju, koja se prepoznaje kao nesimetričnost i pojačani rast grana kojima je dostupno svjetlo što dodatno utječe na statiku stabla. Treba naglasiti uz sve utjecaje neživih čimbenika koji su pojačani u urbanim sredinama, najružniji su tragovi vandalizma i prometnih nesreća koji su rezultat nepažnje i dokazivanja.

4. Kulturno povijesna vrijednost

Marmontova aleja u kulturno - povijesno vidu ima svoju vrijednost, jer je to uski prostor koji je nepromijenjen sad više od dvije stotine godina. Obe strane ulice sa poprečnim ulicama žive arhitekturu vremena, dok Aleja ostaje kao poznata vizura na karlovačkim foto-zapisima. Takva konstanta koja se očituje u dimenzijama stabala i zavređuje starosnu vrijednost.

Drvored platana je žiteljima produžetak okućnica koje izlaze na ulicu, tako se može reći da se Aleja širi na privatne parcele i time dobiva na raznolikosti drvenastih i grmolihih vrsta. Također zamjetan je veliki broj cvjetnica u okućnicama koje stanovništvo njeguje i zamjenjuje što daje privid kotninitetu cijelogodišnjeg cvjetanja. Takav hortikulturni angažman stanovništva koji puta povećava kompleksnost upravljanja i zaštite ovim područjem, ali generalno povećava estetsku vrijednost.

Pozitivan stav zaštite platana ljudi koji žive u Aleji prenosi se generacijski, što gledano iz kuta opće zaštite prirode i zaštite okoliša podiže svijest mladima. Takav

primjer vidljiv je kroz edukativnu ploču osnovnoškolaca koja je postavljena kod trgovačkog centra.

5. Zaključak

Briga o šumama u našim krajevima temelji se na Šumskom redu Marije Terezije iz 1769. godine, što je i prvi udžbenik o gospodarenju šumama[4]. Iz toga proizlaze i načela potrajnosti koje se ne odnosi samo na gospodarski vid šuma, već i opće korisne funkcije šume, koje se podijeljene na ekološke i socijalne funkcije. Upravo u urbanim prostorima vrijednosti kao rekreacijska, estetska, ekološka, turistička, povijesna,... su glavni predmet održavanja i zaštite. Zelenilo smanjuje i količinu buke, prašine, zagrijavanje betonskih površina također djeluje smirujuće i odmarajuće. Upravljanje je potrebno tako, da se time mogu koristiti i nadolazeće generacije. To znači često sa malim intenzitetom.

Glavni ciljevi upravljanja su:

- sigurnost prometa i prolaznika,
- očuvanje forme aleje,
- zdravstvena zaštita.

U tu svrhu je 2005. godine sastavljen Program sanacije Hrvatskog šumarskog instituta i 2006. Dijagnostički elaborat, dokumenti u kojima je prikazano postojeće stanje svakog stabla i preporuke za daljnje upravljanje.

Prilikom izrade smjernica upravljanja korišteni su instrumenti (rezistograf i tonograf) za ispitivanje dubinskog stanja debla. Tako su određena intenzitet gljiva truležnica, utjecaj oštećenja na statiku i vitalnost stabla.

U proteklom razdoblju neka stabla su uklonjena i zamijenjena novim, dok su ostala orezana prema potrebi. Pri upravljanjem spomenikom parkovne arhitekture Marmontovom alejom treba voditi računa o pojedinom stablu da bi sve djelovala kao skladna cjelina. Tako su uslijed napada bioloških štetnika i nepovoljnih ekoloških čimbenika (vjetar, snijeg, ...) potrebni sveobuhvatnija njega, koja obuhvaća:

- osiguravanje zelene površine jedan i pol promjer debla zelene površine oko žilišta stabla
- endoterapija
- preventivne i kurativne mjere zaštite od štetnika
- sanacija mjesta rezova i ozljeda
- formiranje habitusa

6. Literatura

- [1.] Huki, E., Dounavi A., Ballian D.: (2008). Analiza DNA hibridnih platana (*Platanus acerifolia* /Aiton/ Willd.) drvoreda grada Sarajeva, *Šumarski list* br. 7–8, 337-341, ISSN 0373-1332.
- [2.] Benko, M.; Dubravec, T.; Vrbek, B.; Pilaš, I.; Matošević, D.; Županić, M.; Maradin, R. (2005). *Program sanacije i revitalizacije drvoreda platane u Marmontovoj aleji u Karlovcu*, Šumarski institut Jasterbarsko, Jastrebarsko
- [3.] Anonymus (2006). *Dijagnostička dokumentacija – Elaborat sažetak, Platane u Marmontovoj aleji u Karlovcu*, Stablosan, d.o.o., Velika Gorica
- [4.] Matić, S. (2010). Njega, održavanje i obnova Park-šuma kao temeljni preduvjet njihove vječnosti, 83-94. U: Matić, S, I. Anić: *Park šume grada Zagreba*, Akademija šumarskih znanosti, Zagreb,
- [5.] Glavaš, M.: (1999). *Gljivične bolesti šumskog drveća*. Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- [6.] Tomiczek, Ch., Diminić, D., Cech, T., Hrašovec, B., Krehan, H., Pernek, M., Perny B.: *Bolesti i štetnici urbanog drveća*, Šumarski institut Jastrebarsko, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008.

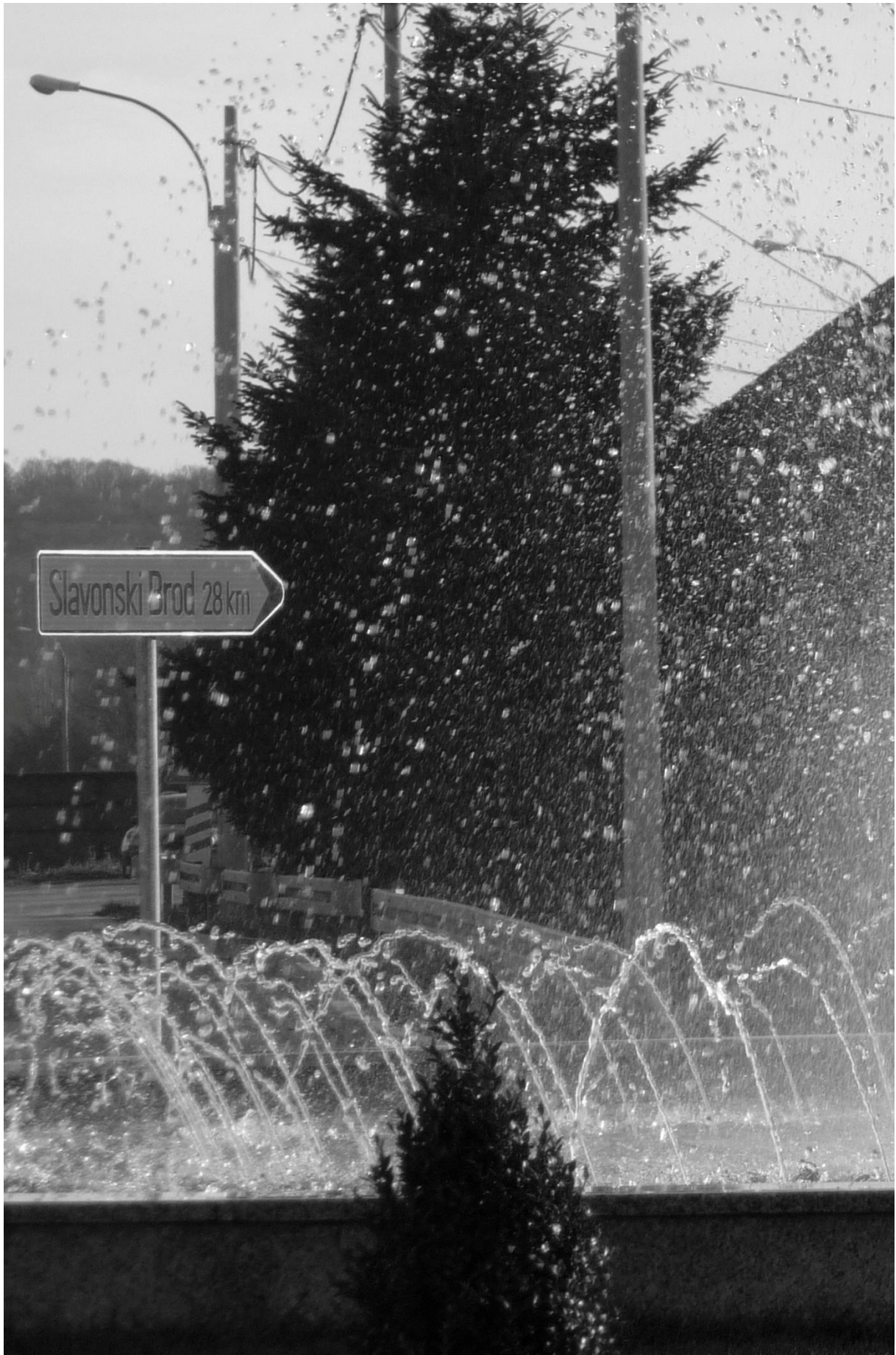

Photo 085. Water fountain / Vodoskop